

Activiteit

enverslag

Stuurgroep Landbouw Innovatie Noord - Brabant

2023

Samenstelling Stuurgroep LIB 2023

Voorzitter: Wim Bens (voorzitter ZLTO)

Vicevoorzitter: Marc Oudenhoven (gedeputeerde Agrarische ontwikkeling en Bestuurlijke samenwerking)

Martijn van Gruijthuisen (gedeputeerde Economie, Talentontwikkeling en Financiën)

Hagar Roijackers (gedeputeerde Natuur, Milieu en Brabants Programma Landelijk Gebied)

Arno van Son (ZLTO bestuur)

Angelique Huijben-Pijnenburg (ZLTO bestuur)

Paul van Enkevort (Provincie NBR)

Kathleen Goense (ZLTO)

Arie Meulepas (Provincie NBR)

Annie de Veer (Ministerie LNV)

Secretaris: Geert Wilms

Afscheid diverse LIB bestuurders 2023

Elies Lemkes-Straver, Annelies Schoenmakers, Jeannette van de Ven en Janus Scheepers.

Allen hebben ze een belangrijke bijdrage geleverd aan het succes en de continuïteit van LIB, door beleid en praktijk met elkaar te verbinden.

Land- en Tuinbouw als (regionale) verbinder

In maart werden we met vijftig personen ontvangen bij boomkwekerij Ebben in Cuijk. Tijdens een 'safari' naar Landschapspark De Heerlijkheid werd uitgelegd hoe de boomkwekerij verbonden is met de gemeente. Daarna gaf dr. Jan Willem van der Schans een presentatie over 'verbinding' via nieuwe verdienmodellen en maakten enkele korte presentaties van boeren over praktijksituaties het programma compleet. Tim Oostveen, een jonge melkveehouder, gaf een toelichting over de langjarige verbinding van de Duinboeren in de regio. Jan van Gorp van zorgboerderij 't Spiek in Rijkevoort, ging in op de verbinding van meer dan 100 zorgboeren in de Stichting Zorgboeren Zuid. En Maarten Rooijackers van PorcusCampus in Aarle-Rixtel lichte het initiatief AgroCampus Brabant toe, met inmiddels 17 bedrijven die graag vertellen over de land- en tuinbouw en die samenwerken in de ontvangst van diverse bezoekers.

2

Stuurgroep Landbouw Innovatie Noord-Brabant

Het jaar 2023 was het laatste jaar van het LIB convenant 2020-2023. Inmiddels is het nieuwe LIB convenant 2024-2027 op 6 december 2023 ondertekend door de provincie Noord-Brabant en de ZLTO. De basis daarvoor is gelegd in de LIB-evaluatie 2018-2023, onder leiding van Prof. dr. ir. Katrien Termeer (WUR bestuurskunde en Kroonlid bij de SER). In de afgelopen LIB-periode is gezamenlijk gewerkt aan de ontwikkeling van een duurzame en in de maatschappij verankerde land- en tuinbouw, door innovaties te steunen die kunnen bijdragen aan systeemveranderingen met waarde creatie, kringlooplandbouw en doorontwikkeling als sleutelbegrippen. Zo worden ondernemers in de groene ruimte uitgedaagd, gestimuleerd en ondersteund om bij te dragen aan een betere leefomgeving in Noord-Brabant. Dat gebeurt via drie innovatiesporen (thema's):

1. Fysieke Leefomgeving (Ecologie)
2. Waardecreatie (Economie)
3. Maatschappelijke inbedding en waardering (Social)

Dit verslag beschrijft de verschillende activiteiten van de Stuurgroep LIB in 2023.

Omslag:

Natuurrunderen van Leon Moonen, de toekomstige basis voor kweekvlees op de boerderij.

Inzet: Met de Maatschappelijke Adviescommissie van LIB op bedrijfsbezoek.

Winst voor landbouw en natuur; samenwerking van natuurorganisaties en boeren

Eind mei waren we met ruim dertig personen te gast in de werkschuur van Natuurmonumenten in natuurgebied de Kampina. Daar gaven de broers Jasper en Bastiaan Oomen en Luc Roosen van Natuurmonumenten een zeer inspirerende toelichting op hun samenwerking, waarbij het veehouderijbedrijf van de familie Oomen al 27 jaar samen met Natuurmonumenten meer dan 1.000 hectare beheert in natuurgebied De Kampina. Daarna volgde een inleiding van Jan-Paul Wagenaar van het Louis Bolk Instituut over de verbinding van Landbouw en Natuur en namen drie ondernemers ons mee in hun unieke manier van samenwerken met de natuur: Irma Sprangers, over de ervaringen met de eerste Kwatrijnstal in de Loonse en Drunense Duinen (inmiddels > 8 jaar); John Heesakkers van de Janmiekeshoeve over hun transitie naar een *bosboerderij*; en Marco van Liere, van biologisch melkveebedrijf De Aalsthoeve, vertelde hoe op zijn bedrijf een productief systeem hand in hand gaat met hoge milieuprestaties, dierwelzijn, mooi landschap, biodiversiteit en gezonde voeding.

De toekomst voor intensieve teelten op zandgronden

Welke uitdagingen zijn er voor de intensieve teelten (groenten, akkerbouwmatige tuinbouw en aardappelen) in de komende jaren op zandgronden, o.a. met betrekking tot κ_{RW} 2027, 7^e APN en Gewasbescherming 2030? Dit vraagstuk stond centraal tijdens de bijeenkomst in september, waarbij we met 55 personen te gast waren bij wur *Open teelten Vredepeel*. Marc Kroonen (bedrijfsleider Vredepeel) prikkelde de aanwezigen met zijn visie en gaf inzicht in het onderzoek op Vredepeel, tijdens een presentatie en een rondrit langs de proefvelden. Vervolgens werden diverse uitdagingen en knelpunten toegelicht vanuit verschillende invalshoeken. Vanuit de 'industrie' waren dat Ad van Haperen en Ellen Gielen van VanRijsingengreen en Andries Middag, Directeur vavi; Vereniging voor de Aardappelverwerkende industrie. En vanuit de vollegrondsgroenteteelt waren dat Jolanda Nooijen, Compliment bv te Volkel (500 hectare tuinbouw) en John Stemkens, biologisch vollegrondsgroententeler in Neer.

Arbeid, Omgeving en inzet van robots en automatisering

Voor dit onderwerp waren we in december met 48 personen te gast bij Green Specialties, het bedrijf van familie Van den Einden dat actief is in teelt, verwerking en verkoop van *baby leaves*, gangbaar en biologisch. Met een geschiedenis van meer dan honderd jaar. De nieuwe generatie Van den Einden (twee dochters en een zoon) verzorgde de presentatie van het bedrijf en de rondleiding. Hierbij was er speciale aandacht voor de eerste ervaringen met mechanische onkruidbestrijding met de LaserWeeder, de eerste in Nederland. Na deze introductie volgde een boeiende discussie onder leiding van Henk Gerbers met drie korte pitches als aftrap:

- Joep Vugs, boomkwekerij, over hun ervaringen gedurende drie seizoenen met de autonome schoffelmachine Naïo/Oz;
- Harrie Schonewille, vdl-ETG Projects bv over vdl (Agro) en de ontwikkeling van de bladbrekrobot in de komkommer-teelt.
- De ontwikkeling van de BeanCam bij Van Raaij EKO, die de houdbaarheid van biologische sperziebonen in het schap moet verbeteren door nog beter te sorteren.

LIB jubileum boek, presentatie in het Evoluon

Donderdag 9 februari organiseerde de provincie Noord-Brabant in het Evoluon in Eindhoven het congres 'Innovatie van onderop: hoe geven we samen de vernieuwing van het landbouw- en voedselecosysteem een boost?'. Tijdens dit innovatiecongres met alle partners uit de landbouw- en voedselketen was vooral aandacht voor innovatie die aangejaagd wordt door ondernemers in de praktijk, met waardevolle ideeën en ervaringen. Het LIB-jubileum boek *Omdenkers en Doorzetters* over 27 jaar projectondersteuning door LIB werd hierbij in de schijnwerpers gezet als een krachtig voorbeeld van 'innovatie van onderop'.

LIB-evaluatie 2018-2023

In 2023 is LIB geëvalueerd door een werkgroep van vijf personen vanuit diverse disciplines. Hierbij zorgde *Matthijs Janssen*, assistent professor bij de Universiteit Utrecht, voor de benodigde evaluatiekaders en -methoden en bracht *Ruud van Vessem* zijn ervaring in met externe samenwerkingsverbanden die hij onder meer als mt lid bij Philips Innovation Services heeft vergaard.

Rosanne Edelenbosch, sinds 2016 senior onderzoeker bij het Rathenau Instituut bekeek de bredere context op de toekomst van LIB vanuit de impact van wetenschap, technologie en innovatie op ons leven en *Simone Lips*, ondernemster in de voedseltransitie, gaf als jonge ondernemster 'de jongeren een stem' in de evaluatie. Tenslotte lag de focus van *Katrien Termeer* als hoogleraar Bestuurskunde op de toekomst van LIB in de bredere ontwikkelingen die op de landbouw en agrofoodsector afkomen.

De werkgroep kwam tot een aantal conclusies, waarbij met name het belang van voortzetting van LIB werd benadrukt. De werkgroep ziet LIB als een effectief, efficiënt en breed gewaardeerd instrument, wat daarnaast ook gezagwaardig is. Een instrument dat, mocht het verdwijnen, niet opnieuw kan worden opgezet. En dat open, eerlijk, verbindend, praktisch en inspirerend is. Daarbij werd ook benadrukt dat LIB niet alleen betekenisvol is voor het herkennen en aanjagen van kansrijke innovaties, maar ook voor het

- *Links van boven naar beneden: Op safari bij Boomkwekerij Ebben.*
- *Jasper Oomen geeft een toelichting op de samenwerking met Natuurmonumenten.*
- *Andries Middag, vavi schetst de uitdagingen voor de aardappel-sector.*
- *Onder: Aandachtig luisteren bij het bedrijf Green Specialties van de familie Van den Einden.*
- *Evaluatoren Katrien Termeer en Simone Lips in gesprek met jonge boeren.*

verbinden van beleid en praktijk, het constructieve gesprek tussen mensen van de Provincie en de ZLTO en het tonen van mooie voorbeelden en het positieve verhaal. 'Deze verbindende rol is in het huidige polariserende landschap cruciaal en is ook een belangrijke reden om door te gaan met LIB'. De conclusies en aanbevelingen zijn door de provincie Noord-Brabant en ZLTO onderschreven en inmiddels bekrachtigd in een nieuw LIB convenant 2024–2027.

LIB convenant en programma 2024–2027

Op 6 december is het nieuwe LIB convenant 2024–2027 ondertekend door Marc Oudenhoven, namens de provincie Noord-Brabant, en Wim Bens, namens de ZLTO. Wim Bens gaf aan er weer zin in te hebben om de komende vier jaren de succesvolle samenwerking, van inmiddels ruim 28 jaar in LIB verband, met de provincie Noord-Brabant voort te zetten. Marc Oudenhoven bevestigde dit en ziet graag dat LIB in de komende periode verder invulling kan geven aan innovatie in de agrarische sector, die hard nodig blijft. Want de sector staat voor veel uitdagingen waarin innovatie essentieel is en waarbij LIB een belangrijk instrument is om dat mede te stimuleren. Ook verwees hij expliciet naar het *Brabantse Bestuursakkoord 2023–2027*, dat de basis vormt voor het beleid en het handelen vanuit de provincie. 'Samen' is hierin een belangrijk begrip wat mooi tot uitdrukking komt in deze samenwerking met ZLTO in LIB-verband. 'Immers, samen maken wij Brabant!'

Van 2024 tot 2027 willen we met LIB innovaties steunen die bijdragen aan verduurzaming en maatschappelijke waardering van de landbouw via drie innovatiesporen:

- 1 De verbetering van de fysieke leefomgeving, door bijvoorbeeld lagere emissies van milieubelastende stoffen, klimaatadaptatie, kringloopsluiting of meer biodiversiteit.
- 2 Het tot waarde brengen van producten en diensten van het agrarische bedrijf door middel van nieuwe verdienmodellen of nieuwe marktconcepten.
- 3 De maatschappelijke inbedding van de landbouwsector en aantrekkelijk ondernemerschap.

LIB internationaal

Vanuit de *Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood* is de wens uitgesproken naar meer samenwerking met relevante regio's in Europa om van elkaar te leren en samen business te ontwikkelen. Inmiddels zijn diverse netwerken geïnitieerd en projecten gestart en worden nieuwe relaties gelegd.

Europees demonstratienetwerk klimaat slimme landbouw

In dit zeven jaar durende *Climate Farm Demo project* worden 1.500 klimaat slimme voorbeeldbedrijven en klimaat adviseurs aan elkaar verbonden in 27 Europese landen. LIB wil een aantal bedrijven uit Noord-Brabant in het netwerk verankeren. Een goed voorbeeld hiervan is Frank van Genugten van Groenewoud Gas, een voormalig melkveehouder die met mono mestvergisting de mest van 18 melkveehouders verwerkt tot groen gas, kunstmestvervanger en organische mest en biobased bouw materiaal. Een integrale oplossing om meerdere problemen tegelijk aan te pakken (energietransitie en stikstofproblematiek). Er worden veel rondleidingen gegeven, inmiddels ook online, met als doel een grootschaligere verspreiding van de kennis.

Jonge boeren in Europa

NAJK (Nederlands Agrarisch Jongeren Contact) is, net als Groene Kring (Vlaamse jonge boeren vereniging) lid van CEJA. CEJA is de Europese koepel van jonge boeren. Begin december hebben Groene Kring en NAJK en BAJK samen een werkgroep georganiseerd met verschillende activiteiten en bedrijfsbezoeken in Noord-Brabant en Vlaanderen, ondersteund door LIB. Met 'als kers op de taart' het Jonge Boerengala op 11 december in Antwerpen met een divers gezelschap van 250 personen, waaronder de Vlaamse Ministers Jo Brouns en Zuhail Demir en een bijdrage van Minister Piet Adema.

Griekse interactie

In 2023 heeft LIB een bijdrage geleverd aan het Agribusiness forum in Griekenland, op 3, 4 en 5 november in Leptokaria-Pieria. Centraal thema was *Crop protection: catalyst for agrifood systems transformation in the green & digital era*. Vanuit LIB gaf Geert Wilms een presentatie over *Innovatie in gewasbescherming in de praktijk*. Ook aan de gevolgen van de storm Daniel (actief in de regio in begin september) op de veehouderij, land- en tuinbouw en de lokale economie werd uitvoerig aandacht besteed. Een bezoek aan de coöperatie van Kiwifruit Producenten Pyrgetos completeerde het programma.

Links:

- Wim Bens en Marc Oudenhoven ondertekenen het LIB convenant 2024-2027.
- Groenewoud Gas, inspiratie voor heel Europa.
- Rechts: De eerste twee hectare bamboe is geplant en slaat aan.

Projecten LIB 2023

In 2023 zijn 21 projecten afgerond en is een bijdrage geleverd aan 39 projecten. Namelijk negen lopende en 30 nieuwe projecten met een innovatie impuls van ruim zes miljoen euro:

- Natuurlijke Zorg Beter in Beeld
- Innoflex, stallucht reiniging
- Groene Verzekering
- Larven Productie op Mest
- Kweekvlees op de Boerderij
- Daktuin Moes, fase 1
- Veiligheidshek voor verplaatsen van melkvee
- Duinboeren en Maatschappij 2023-2028
- AgroForestry, van Opstarten naar Opschalen
- BioBasedBouwen, fase 1
- Grip Op Water (GOW)
- Jack Bean - Medische Applicatie
- De Beetle Catcher
- GTPB-2023
- BiodiversiteitMonitor Boomteelt
- Innovatieve Zuivering water Varkens
- Demo Pompoen, bemesting-kwaliteit
- Stikstof wasstraat boomkwekerij
- Biodiversiteit glastuinbouw
- Pauwloniateelt-agroforestry
- Biologisch aanzuren mest
- Dutch Mycorrhiza Boomteelt
- Innovatieve Biologische Champignonenteelt, jaar 2
- Boerendatakluis, jongeren
- Onkruidbestrijding met LASER
- Optimale beregening Boomkwekerij
- De varkenstuin
- Smart farming & food processing
- Revolutionair teeltsysteem groenten
- Nieuwe Vroenten
- Boerderij, Natuur en Consument
- Duurzame Agrarische Energie Hubs
- Dierwaardige virtuele afrastering
- BigLife
- BioBasedBouwen 2024
- Bea Deal Molenschot 2024
- NGIN: wereldwijd jongeren netwerk 2024
- Kweekvlees op de Boerderij 2024
- Bamboerin 2024

NGIN: Wereldwijd jongeren netwerk voor duurzame landbouw en voedselsysteem

Het NextGen Ag Impact Network (NGIN) is het wereldwijde netwerk van, voor, met en door NextGen Agricultural Leaders. Het doel is om jongeren in de landbouw en aanverwante gebieden te 'empoweren' door ze vanaf het begin te betrekken bij voedselvraagstukken. Samen worden programma's gemaakt en wordt een gemeenschap gerealiseerd voor impact op de duurzaamheidsdoelstellingen van de VN. Van BAJK en SFYN-Brabant (Slow Food Youth Network) zijn in 2022 twee ambassadeurs afgevaardigd in dit internationale netwerk om zo de verbinding te maken met Noord-Brabant. Samen met Bayer, LIB en de Provincie Zuid-Holland wordt invulling gegeven aan 'een Nederlands Chapter in het netwerk'.

Natuurlijke Zorg beter in beeld

Samenwerkende Zorgboeren Zuid (szz) is een koepelorganisatie van ruim honderd zorgboerderijen in Zeeland, Brabant en Zuid-Gelderland en is namens hen contractpartner van zorgkantoren en gemeenten. Om nog beter de lokale vraag en aanbod aan elkaar te verbinden gaat szz een film laten maken om hiermee de professionaliteit, kwaliteit en integriteit en daarmee de unieke kansen van deze kleinschalige zorg te laten zien.

Kweekvlees op de Boerderij

Crole in Sint-Oedenrode wil het eerste voorbeeld bedrijf worden met kweekvlees productie op de boerderij. Hiertoe is gestart met het Experience Center Kweekvlees (CHECK), dat als functie heeft om de verschillende partijen te informeren en inspireren over hoe de productie van kweekvlees er op de boerderij uit zal gaan zien. Bij Crole in Sint-Oedenrode, worden al dertig jaar runderen op een natuur-inclusieve wijze gehouden waarbij natuurbeheer en kwalitatief hoogwaardig vlees gecombineerd worden. Crole Natuurrund heeft samen met RESPECTfarms en Mosa Meat deelgenomen aan het *Food Forward* traject van Rabobank.

Bamboerin in Hulsel

De vraag naar nieuwe *biobased materialen* is aan het toenemen in Europa. Daarvoor is Maike Denissen gestart met een Nederlandse bamboe proeftuin in Hulsel. Ruim twee hectare is aangeplant met vier van de in totaal vijf beoogde hoofdsoorten. Tussen de bamboe is grasklaver gezaaid voor extra stikstof opname, die verkocht wordt aan een boer in de buurt. Er is veel interesse voor het initiatief wat onder andere bleek uit de eerste *post* op LinkedIn die leidde tot meer dan 30.000 views! In 2024 wordt de aanplant uitgebreid naar 3,5 hectare.

Veiligheidshek vee melkveehouderij

Steeds vaker komt in het nieuws dat er ongelukken gebeuren tussen het vee, met name bij het verplaatsen van de dieren. De oplossing: een veiligheidshek dat aan een shovel of trekker komt te hangen en dat vanuit de cabine kan worden aangestuurd, met als resultaat dat dit efficiënter en veiliger wordt. Het hekwerk is inmiddels gerealiseerd en de verwachtingen zijn positief, omdat de mensen die de machine gezien hebben allemaal enthousiast waren (veehouders, veehandelaren, klauwverzorging en dierenartsen).

Doorontwikkeling Koeientuin

Familie van Esch uit Heukelom wilde in 2018 een Koeientuin realiseren: een innovatief en integraal duurzaam huisvestingsconcept voor melkvee. Kenmerkende onderdelen van de Koeientuin zijn de weidevloer (een kunststof vloer met een snelle scheiding van mest en urine), de mestrobot en een serrestal met veel daglicht en beplanting in de stal. Het vergunningentraject heeft veel tijd gekost. Uiteindelijk is de bouw van de Koeientuin in 2022 gestart en zijn de koeien in mei 2023 verplaatst naar de nieuwe stal. In de nieuwbouw is ook ruimte voor verwerking van de eigen melk, ontvangst van gasten en een restaurant.

Opslag duurzame energie

Met als basis Boomkwekerij Van den Hurk en belevingscentrum De Gasthuishoeve is met Den Bobbelaer een nieuw initiatief gestart. Den Bobbelaer heeft twintig kleine appartementen en twee woningen in een voormalige rundveehouderij. Gedurende de winter worden deze verwarmd met een CESAR-systeem waarbij duurzame energie, afkomstig van 420 PV-panelen (110.000 kWh), opgeslagen wordt in een warmte-accu van 340 m³. Deze CESAR opstelling bestaat uit modules die verplaatsbaar en herbruikbaar zijn en volledig geïntegreerd kunnen worden in leegstaande agrarische bebouwing.

Verbetering marktpositie biologische pompoen

In de provincie Brabant heeft pompoen een belangrijke plaats op biologische akkerbouwbedrijven. In en rondom de provincie zijn een aantal grote spelers op het gebied van pompoenafzet (de Terp, Biofreshi, Udea). Kwaliteitsaspecten in pompoen zijn zeer belangrijk, met name consumptiekwaliteit (smaak) en bewaarbaarheid. Op dit moment zijn uitvalpercentages van 30% of hoger geen uitzondering. Er is nog altijd veel onduidelijk over bewaarbaarheid, in dit project gaat daar dan ook de aandacht naar uit.

Van boon tot medische applicatie

In de peulen van de Jack Bean zitten bonen, waaruit een specifieke eiwitfractie gehaald kan worden, via een nieuw industrieel proces. Dit speciale eiwit wordt ingezet voor een nieuwe behandeling voor nierpatiënten via een medische applicatie. De disposable in deze applicatie is een cartridge. Voor 20.000 cartridges is één ton Jack Bean bonen nodig, die momenteel uit China worden gehaald. De bedoeling is de Jack Bean in Noord-Brabant te gaan telen en een praktisch kennisnetwerk te realiseren.

Biodiversiteitsmonitor voor Boomkwekerij

De laatste jaren is de maatschappelijke belangstelling gegroeid in biodiversiteit op en rond het agrarisch bedrijf en hoe deze gestimuleerd kan worden. Hiervoor is inmiddels voor twee sectoren een biodiversiteitsmonitor beschikbaar, de melkveehouderij en de akkerbouw. In dit project wordt een conceptversie van een Biodiversiteitsmonitor Boomkwekerij ontwikkeld, met een kerngroep van drie kwekers.

Van Boven naar beneden:

- De robuuste Cesar installatie van 340m³ is gerealiseerd.
- Pompoen een kleurrijk gewas en belangrijk voor de biologische akkerbouw.
- Jack Bean kweken voor nierpatiënten (links).
- Starten met biodiversiteitsmonitor in de boomkwekerij (rechts).

Rechts met de klok mee:

- De koeien staan inmiddels een half jaar in de koeientuin.
- Doorontwikkelen van energiehub in Meerijstad.
- Zoete aardappel is aan een opmars bezig.
- De 'LaserWeeder' gaat onkruid te lijf.

Vergroten biodiversiteit in de glastuinbouw

Wim Peters kwekerijen is een glastuinbouw bedrijf van dertig hectare aan de Kievitsakkers in Someren. Het bedrijf heeft een integrale duurzaamheidsvisie ontwikkeld voor 2033, met vijf thema's: Energie en Milieu, Gemeenschap, Water, Reststromen en Biodiversiteit. Voor biodiversiteit is de gedachte om vanuit een integrale aanpak de biodiversiteit rondom de kassen te vergroten. Enerzijds door maatregelen en doelstellingen in de kas en anderzijds door maatregelen en doelstellingen buiten de kas. Het effect van deze maatregelen dient tot een grotere soortendom te leiden en tevens tot een nog aantrekkelijker gebied.

Plantmachine zoete aardappel

De teelt van zoete aardappel in Zuid-Nederland is flink opgeschaald. Dit project had als doel om de aanplant van zoete aardappel te mechaniseren. Dat werd nog handmatig gedaan. Na 3D simulaties is een machine gebouwd die tijdens het plantseizoen in mei en juni, bij verschillende kwekers is getest. Deze testen zijn zeer goed verlopen en op 31 augustus heeft een demo plaatsgevonden voor zestig kwekers uit Nederland, België en Frankrijk.

Duurzame Agrarische Energiehubs

De agrarische sector speelt een belangrijke rol in de energietransitie in Nederland o.a. via opwek van duurzame energie, rondom energieopslag en energiemanagement. In het landelijk gebied liggen dus goede kansen om duurzame energie te produceren, maar netcongestie is een probleem. Om dit te voorkomen zijn 'energiegemeenschappen' nodig waarin opwek, opslag, handel en gebruik van duurzaam

geproduceerde energie op lokaal niveau geregeld wordt. Bij Coöperatie Energiehandelsplatform Roosendaal en de Energiehub Meierijstad in Ontwikkeling wordt dit doorontwikkeld. En op andere locaties wordt hiermee gestart (Altena, Zundert, Etten-Leur, Oss en Land van Cuijk).

BigLife: doodliggen van biggen in het kraamhok voorkómen

Een belangrijk aandachtspunt bij de ontwikkeling en toepassing van vrijloopkraamhokken is hoe biggensterfte te voorkomen. Door meer bewegingsvrijheid van de zeug, is de kans op sterfte bij biggen toegenomen. Wanneer de zeug gefixeerd is, bedraagt de gemiddelde biggensterfte door doodliggen 0,6 per koppel. In vrijloopkraamhokken kan dit oplopen tot 2,4. De doelstelling van dit project is om een *smart* camerasysteem BigLife te ontwikkelen dat zal zorgen voor een reductie van minimaal 50% biggensterfte in vrijloopkraamhokken waar de zeug niet gefixeerd is.

Precisie onkruidbestrijding met inzet van laser techniek

Met het oog op een gezondere toekomst moet het gebruik van bestrijdingsmiddelen worden verminderd, ook voor onkruidbestrijding. Green Specialties gaat daarvoor een LaserWeeder aanschaffen en daaromheen een monitoring, leer en demonstratie project bouwen.

De LaserWeeder identificeert verschillende soorten onkruid via een *deep-learning* model en verwijdert deze door gebruik te maken van warmte. De robot kan dag en nacht doorwerken in alle weeromstandigheden en verwijdert meer dan 100.000 ongewenste plantjes per uur. Door de nauwkeurigheid van de laser blijft de microbiologie van de bodem intact.

Enkele cijfers

In 2023 realiseerden 8.952 agrarische bedrijven in Brabant een totale standaard opbrengst van 5,4 miljard euro (**600.000 euro per bedrijf**). Dat is het laatste jaar met 12,5% gestegen (prijsstijgingen).

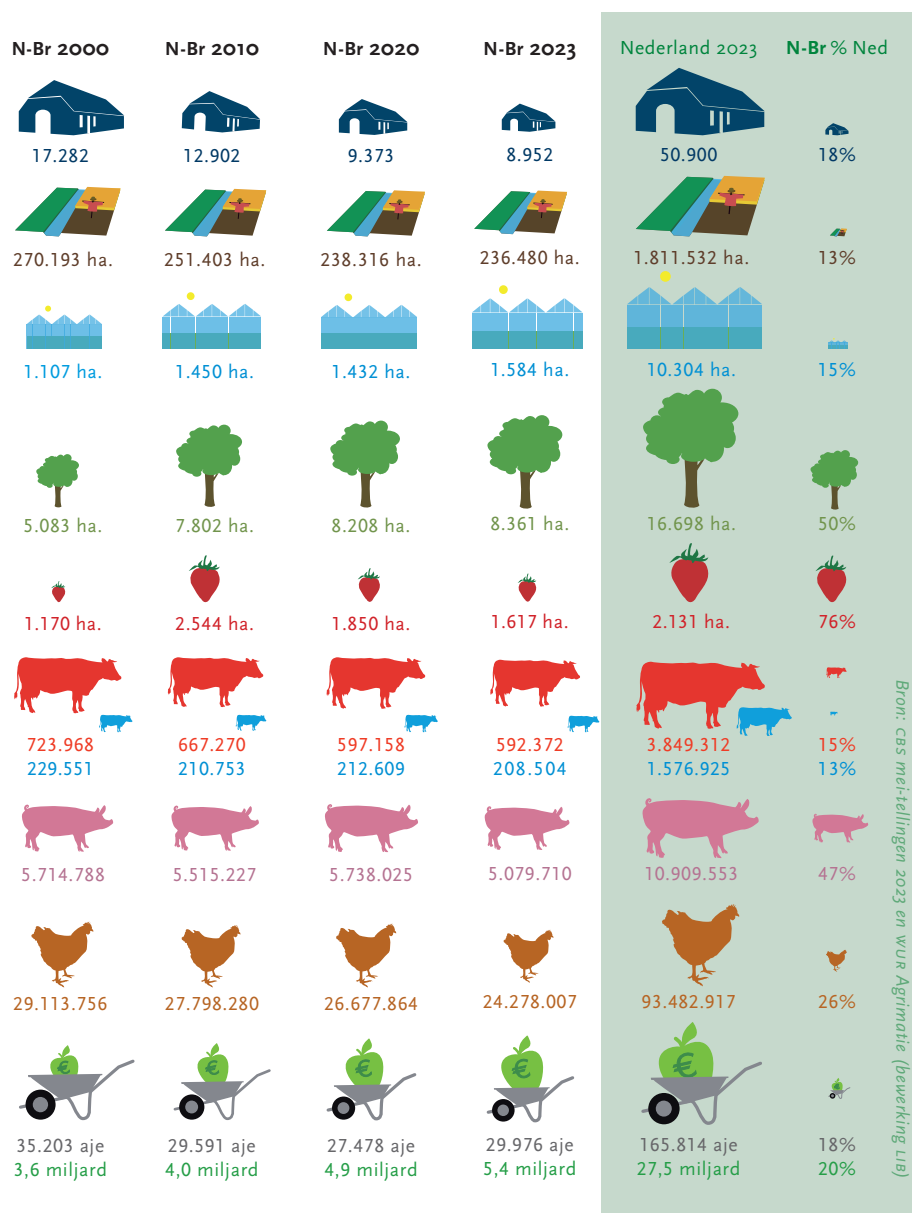
De oppervlakte veldbonen groeide in 2023 met 2.320 hectare naar 4.340 hectare, een toename van 215 procent, ook in Noord-Brabant is de veldboon een voorloper in de eiwit transitie, met 540 hectare.

In 2023 wordt het gemiddelde inkomen uit bedrijf per onbetaalde arbeidsjaareenheid (aje) voor land- en tuinbouwbedrijven geraamd op 112.000 euro. Dit is 37.000 euro hoger dan het gemiddelde voor de periode 2018-2022. De verschillen tussen bedrijven en sectoren zijn groot, waarbij in 2023 de zeughouderij er erg positief uitspringt met een geraamd inkomen per onbetaalde aje van meer dan een half miljoen euro.

Antibiotica gebruik veehouderij: de verkochte massa actieve stof was in 2022 bijna 23% lager dan in 2021 (-77% ten opzichte van referentie jaar 2009), en het totale gebruik in de door de SDa gemonitorde veehouderijsectoren was bijna 13% gedaald (SDa, 2023).

De consumentenbestedingen aan duurzaam voedsel zijn in 2022 met 13% gegroeid naar 10,8 miljard euro. Consumenten besteedden circa 3,8 miljard euro aan producten met het Better Leven keurmerk. Aan Biologisch gaven ze 1,8 miljard euro uit. De totale bestedingen aan voedsel zijn gestegen met 15%, goed voor 58,5 miljard euro.

De verbrede landbouw activiteiten blijven groeien, ook in Noord-Brabant. Zo produceert inmiddels 12% van de bedrijven (1.039 bedrijven) energie voor derden. En verkoopt 16% van de bedrijven direct aan huis.

Inmiddels zijn er 8.952 agrarische bedrijven in Noord-Brabant, dat is sinds 2000 een **daling van 48%**, geheel in lijn met de Nederlandse trend. In 2023 zijn er voor het eerst sinds jaren 26 bedrijven bijgekomen. Het **areaal landbouw cultuurgrond** is sinds 2000 met bijna **34.000 ha. afgenomen**. Het **glasareaal in Noord-Brabant** is het laatste jaar verminderd met 40 hectare (-3%), in lijn met de Nederlandse afname van 373 ha.

Het aantal melkkoeien (blauw) is sinds 2000 in Noord-Brabant met **9% gedaald** (-21.000 melkkoeien), in Nederland was er een **stijging van 5%** (+73.000). Het aantal **varkens** in Noord-Brabant is tussen 2000-2020 redelijk stabiel op 48% van het Nederlandse totaal, maar de daling van 650.000 stuks in de laatste drie jaar is in Noord-Brabant groot (-12%).

Het aantal **arbeidsjaareenheden (aje)** in de primaire sector is afgelopen jaar voor het eerst in jaren **gestegen met 9%** in Noord-Brabant.

De totale standaard opbrengst in de Brabantse primaire sector was **5,4 miljard euro** in 2023.

Contact Bureau LIB:
Onderwijsboulevard 225, 5223 DE
's-Hertogenbosch,
Postbus 100, 5201 AC 's-Hertogenbosch
www.stuurgroep.lib.net

Tabel

Aantal bedrijven, Areaal cultuurgrond (in ha.), Veebestand (stuks), Werkgelegenheid (aje's) en Opbrengst (euro's) in Noord-Brabant.

De tabel en cijfers op deze pagina zijn illustratief en indicatief voor de ontwikkelingen van de land- en tuinbouw in Noord-Brabant. De volledige cijfers zijn bij LIB op te vragen.

Ir. drs. Geert Wilms: m: 06 533 639 30
geertwilms@stuurgroep.lib.net
Ir. Marjon Krol: m: 06 533 639 37
marjonkrol@stuurgroep.lib.net